

Ключевые слова: Галицкая митрополия, епархия, административно-каноническая территория, деканаты, петиция, мемориал, резиденция епископа.

The author analyses the historic background of the content of the petition of the Western hierarchs as to the foundation of the Stanislaviv eparchy, he compares the document with the memorial of the mythropolite A. Antonovych of 1806, the Halych governor in 1825, the report of the decan M. Malynovs'ky to Rome sn 1842 as to detecting common arguments. At the end, the autor covers the practical implementation of the petition's items in the process of the canonical foundation of the Stanislaviv eparchy in 1850–1885.

Key words: Halyskaya Metropolitan, Diocese, administrative and Canonical Territory, dekanates, petytsyya, Memorial, the residence of Bishop.

УДК 94 (477) 092
ББК 63.3 (4 Укр)

Лілія Бурачок

МЕМУАРНА СПАДЩИНА ОСИПА НАЗРУКА ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

У статті аналізуються мемуарна спадщина Осипа Назарука, його щоденні записи, військові й політичні спогади, подорожні твори як джерела до історії державотворчих процесів у Західній Україні.

Ключові слова: мемуарна спадщина, Осип Назарук, державотворення, джерела.

Розбудова української демократичної держави кін. ХХ – поч. ХХІ ст. відкрила можливість для об'єктивного дослідження історичного минулого українського народу, всестороннього осмислення його духовних чинників. Дедалі більшу зацікавленість у наукових колах і серед широкої громадськості викликає творча спадщина діячів, які брали активну участь у процесах українського національного відродження, своєю діяльністю сприяли поширенню ідеї національної свідомості серед українства. Життєвий шлях О. Назарука складався так, що йому часто доводилося бути безапеляційним, іноді каютися в помилках, однак, незважаючи на всі перипетії долі, він залишався видатною постаттю в Галичині першої половини ХХ століття.

Варто зауважити, що в роботах таких дослідників, як І.Кедрин [2], М.Федунь [5], Є.Маланюк [10] та інших висвітлюються громадсько-політична діяльність і мемуарна спадщина О. Назарука.

Метою статті є спроба проаналізувати мемуари О. Назарука як джерела з історії державотворчих процесів у Західній Україні в першій половині ХХ ст.

Осип Назарук у 1920–1921 роках був членом радикальної партії, у 1915–1918 роках – членом легіону Українських січових стрільців і керував Пресовою Квартирою. Від радикальної партії був членом Української Національної Ради в Станіславові (нині – Івано-Франківськ), за її дорученням їздив до гетьмана П. Скоропадського просити допомоги УГА у війні проти поляків. Однак у Білій Церкві “дав себе переконати, що Січові Стрільці, які тоді вже підготовлялися до повстання проти Гетьманату, більше потрібні на Наддніпрянській Україні і сам написав повстанський маніфест Директорії та став міністром преси і пропаганди у першому її уряді” [2, с.75–76]. Коли УГА перейшла в 1919 р. за Збруч і між урядами Західної Облaсті УНР та УНР виникли суперечки, Осип Назарук перебрався до Кам'янець-Подільського, де редагував “Стрільця”, у якому, зрештою, критикував і Директорію. Коли Євген Петрушевич переїхав до Відня й заснував там закордонний центр (до речі, саме тоді Є.Петрушевич скасував слово “область” у назві Західно-Української Республіки, вернувшись до назви із часу проголошення ЗУНР у листопаді 1918 р.), доктор Осип Назарук став у тому закордонному уряді міністром преси й пропаганди. У 1922 році Є.Петрушевич вислав Осипа Назарука до

Канади з метою організації позики для національної оборони. “У тій подорожі Назарук перейшов нову еволюцію: відрікся свого радикалізму та став консервативним гетьманцем” [2, с.76]. У 1926 році Осип Назарук повернувся до Галичини, у своїх працях виступав з позицій глибоко віруючого. А в 1939 році, з початком Другої світової війни, опинився втікачем у м. Краків.

Золотий вересень 1939 року змусив О.Назарука покинути рідну Галичину. Свою втечу він описав у мемуарах, які теж мають подорожній характер, “Зі Львова до Варшави. Втеча перед совітами в пам’ятних днях 2–13 жовтня 1939 року”.

О.Назарук уважав своїм обов’язком залишити потомкам “спомин одного народу, що мав у великій війні свій хрест і своє розп’яття, спомин мрії про свободу і незалежність” [3, с.42]. Саме той спомин вималював нам картину Січового стрілецтва, дав змогу зрозуміти його значення в долі нації, глибоко усвідомити і його трагедію.

У творі “Над Стрипою. Спомини” автор відкриває перед нами обличчя справжнього патріота, сина своєї землі: “Тут і тільки тут я радо положив би життя в обороні свого кусника землі” [3, с.43]. Він зупинявся й на питаннях військового плану, зокрема, “наслідках воєнної психози, одної з найстрашніших умових недуг, які знає людство” [3, с.73].

У статті “У столиці жовтого диявола” Осип Назарук, пишучи про силу американської нації, зазначав, що американське плем’я дуже шанує релігію, а разом з тим і жінку. Як просто і чітко звучали слова: “...жінка це серце і нутро кожної нації, кожної держави” [4, с.5]. Автор давав філософські узагальнення: “Більшість племен знищила не зброя ворога-чужинця, тільки тяжка доля жінки. А ще могутніші племена може знищити – занадто легка доля жінки...” [4, с.5]. Через те йому так і хотілося крикнути з Бродвею, щоб почули в рідному краї: “Чи дали ви що в своїм життю на виховання нашого жіноцтва!” [4, с.2].

О.Назаруку належить чимала кількість мемуарних праць політичного (“Рік на Великій Україні”), військового (із часів побуту Січового стрілецтва), подорожнього та іншого характеру.

О.Назарук тільки в період до 1929 р. написав “Листи зі Скандинавії” (друкувались у львівському “Ділі”), “Калейдоскоп з України” (в “Українському Слові”), “По наших Карпатах” (у “Ділі”), “До Бакоти. Подорож до українських Помпеїв” (у “Стрільці”), “З Угорщини” (в “Ілюстрованій Україні”), “З Данії” (у віденській “Волі”), “Листи з дороги” (у “Віснику Союзу визволення України”), “З подорожи до Канади” (у львівській “Свободі”), “Образки з Канади” (в американській “Свободі”), “Святиня мормонів” (у “Літературно-науковому віснику” й окремо), “Водоспад Ніагари” (там само), “Київ” (в американських “Січових вістях”), “В лісах Алберти і Скалистих горах” (в американських “Січових вістях” й окремо), “В найбільшій парку скалистих гір” (в американських “Січових вістях”), “В улюбленій столиці Карла Великого” (у львівському “Поступі”), “Як виглядає Канада і ми в ній” (у віденському “Українському прапорі”). Життя, яке кидало О.Назарука тут і там, спонукало його, непоганого мандрівника, до оригінальних обсервацій та узагальнень [5, с.9].

Мемуарний доробок О.Назарука загалом, як ми зауважили, надзвичайно багатий: тут зустрічаються військові й політичні спогади, записки втікача, щоденникові записи, подорожні твори.

Свої мемуари “Рік на Великій Україні” автор закінчив такими словами: “Розкрити різні невідрадні справи рішився я тому, що чужинці й так добре проінформовані про все, а таємницею були ці справи тільки – для української суспільності” [6, с.336]. Він описує період з 5 листопада 1918 року до 16 листопада 1919 року як період хаосу: “Хаос панував великий” [6, с.65]. Подає свої київські враження: “І ще одно з київських вражень мушу згадати, бо й воно дуже характеристичне. Як відомо, всякі українські часописі й видавництва мають найдивніші назви, які з українством як таким нічого не мають спільного. А нація, яка відроджується, а може щойно твориться, повинна при кож-

ній нагоді акцентувати те, що її відрізняє від сусідів, а в першій мірі своє національне ім'я – тим більше, що його вороги нарочно викорінюють” [6, с.114].

Писав О.Назарук і про культуру інтелігента, яка, як відомо, є підвалиною будь-якої держави. Він наводить слова одного із знайомих: “Висоту культури інтелігенції кожного народу пізнається не по добрих віршах, бо дуже гарні пісні мають також дикі племена. Висоту культури пізнати по практичних доцільних урядженнях, а головню по точности людей, які ні собі, ні другим не марнують часу” [6, с.137].

У мемуарах “Рік на Великий Україні” автор, підсумовуючи, виділяв хиби інтелігенції, наголошував на уроках для майбутнього. Зокрема, він зазначав, що влада має бути в одних руках, військові не повинні допускатися до політиканства (однак зауважимо, що він не заперечував обов’язкової освіти війська, про що вів мову у своєму творі “Над Стрипою. Спомини”), у політиці мають бути освічені люди, із “чужими наїзниками” на своїй землі треба бути безпощадними.

Сам мемуарист прекрасно розумів значення творів спогадового пласта в житті нації, він зазначав: “Спосіб думання цілої суспільности в напрямі здоровім, розумнім, позитивнім був би напевно змінений, якби старі досвідчені люди оставляли по собі списаний досвід свого власного життя, те, що вони найлучше знають і пам’ятають. Або бодай якби оставляли по собі старанно зібрану переписку хоч з деякими поясненнями і характеристиками осіб, з котрими листувалися” [7, с.4].

Узагалі Осип Назарук наголошував, що минувшина не повинна залишатися мовчазною для молоді, з національної точки зору “навіть тінь величі нашої бувальщини була би для молоді нашого народу тим, що ранній дощик для цвітів в посуху” [8, с.4].

Оглядаючи святині у Венеції, він відзначав: “Політичні представники Венеції довго виконували добре свою працю. І тоді власне вони будували такі святині, як отся. І з тим всім злучена в нашім нутрі пошана для них, пошана для їх морального здоровля, котрого овочем була їх здібність будування. І коли з сеї точки погляду кинути оком на історію України, то побачимо, що наша внутрішня щира пошана йде всліди тільки за тими її діячами, котрі будували: тому княжу добу цінімо висше й дивимося на неї з більшим пієтизмом, ніж на добу козацьку, а з козацької доби маємо дійсну пошану тільки для тих діячів, котрі щось збудували” [9, с.4].

Розмірковуючи про долю України, автор зазначав, що “...племена та народи мають свій хлоп’ячий, молодечий, мужський і старечий вік” [8, с.4]. А маючи свої піднесення й упадки, вони також мають “свою вину і свою кару, своє життя і свою смерть” [8, с.4]. І, будучи свідком того, що відбувалося в той час з українцями, він давав йому визначення кари. Адже коли навіть найменші народності Європи, як, зокрема, латиші й естонці, “руками і ногами боронили своєї території перед московськими большевиками” [8, с.4], у нас “наші ситі, добре викормлені й озброєні люди купами переходили до московських окупантів свого Рідного Краю, а нашим раненим жовнірам, що боронили Україну перед московським наїздом, вони відмовляли на пекучі рани їх...” [8, с.4]. Автор констатував факт: “Так пішла українська маса на зустріч “прекрасній ідеї Карла Маркса” в московськім виданні” [8, с.4]. Він бачив, що кара наспіла: “Так бити, як наших тепер б’ють – мабуть не бив ще ніхто ніколи і нікого. Та се биття, очевидно, справедливе, мов на аптечній вазі виміряне. І як сим биттям не виб’ють з нас порядний нарід, то вже ледви чи хто з нас виб’є” [8, с.4].

Завдяки унікальним комунікативним можливостям спогадового жанру, О.Назарук, безперечно, не лише в минулому вів розмову із сучасниками, але й нині, через століття, веде діалог із нами, своїми земляками. Більше того, його думки, уроки, винесені з минулого, уважаємо, будуть турбувати ще не одне покоління українців (автор спогадів був свідомий цього надзавдання, про що свідчать його роздуми в спомині “На спокійнім Океані”). Можна з упевненістю сказати, що письменник-мемуарист низкою своїх монологів, риторичних запитань тощо, уміщених на сторінках спогадів, учить і наказує,

закликає до розважливості, спонукає до дії. Його твори мають організуючий характер – спрямовані в майбутнє й звернені до людини думаючої [5, с.12].

Мемуаристика О.Назарука засвідчила, що, крім 1917 р., не міг не детонувати в “окраденій і приспаній” українській душі” (Є.Маланюк), яка, пробуджена (зокрема, в особі нашого мемуариста), вдавалася до діалогу не лише із земляками, але й національним пророком – Т.Шевченком (спогади “У столиці жовтого диявола”). Спомини О.Назарука – логічне явище в житті народу, коли “на зміну перечуленому традиційному мінору або безпідставному ура-мажору урядового бездоганного “благоденствія” приходять нещадно-відважне випікання історичних язв, вогненні неошевченківські єреміяди і справжній мажор закованої, але внутрішньо вільної, психологічно здорової української особистості” [10, с.627].

Як бачимо, Осип Назарук був активним учасником процесу державотворення, бачив усі його прорахунки, тому вважав за потрібне залишити свої мемуари для потомків. У питаннях держави й влади він давав надзвичайно лаконічні оцінки, точні узагальнення. Адвокат за фахом, письменник за покликанням Осип Назарук уболівав за долю України, її майбутнє. Його мемуарна спадщина, яка сьогодні ще не вивчена, може й повинна стати об’єктом студій, допомогти уникнути в майбутньому помилок у питаннях будівництва держави.

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 359, оп. 1, спр. 9.
2. Кедрин І. Життя. Події. Люди. Спомини і коментарі / І. Кедрин. – Нью-Йорк : Червона калина, 1976. – 724 с.
3. Назарук О. Над Стрипою. Спомини / О. Назарук // Вісник Союзу визволення України. – 1917. – № 133.
4. Назарук О. В столиці жовтого диявола / О. Назарук // Нова зоря. – 1932. – № 32.
5. Назарук О. Мемуари [Текст] / О. Назарук ; [упоряд., автор передм. і післясл. М. Федунь]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаніка, 2010. – 168 с.
6. Назарук О. Вік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції / О. Назарук. – Нью-Йорк : Говерля, 1978. – 343 с.
7. Назарук О. Венеція. Найбільша саля в палаті дожив / О. Назарук // Нова зоря. – 1934. – № 65.
8. Назарук О. Палата дожив. Вражіння і думки з дороги / О. Назарук // Нова зоря. – 1933. – № 64.
9. Назарук О. Венеція. Вражіння і думки про дороги / О. Назарук // Нова зоря. – 1933. – № 55–63.
10. Маланюк Є. Українська література в світлі сучасності / Є. Маланюк // Літературно-науковий вісник. – 1932. – Т. СІХ. – Кн. VII. – С. 626–633.

В статтє анализується мемуарное наследие Осипа Назарука, его ежедневные записи, военные и политические воспоминания, путевые произведения как источники к истории государственных процессов в Западной Украине.

Ключевые слова: мемуарное наследие, Осип Назарук, строительство государства, источники.

The article analyzes the memoir heritage Osip Nazaruk his daily records, military and political memoirs, travel pieces as sources for the history of states in Western Ukraine.

Key words: memoir heritage, Osip Nazaruk, state, sources.

УДК 930.1: 908 (477.83/.86)

ББК 63.1 (4 Укр)

Олена Дутчак

МУЗЕЙНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ В ГАЛИЧИНІ 30-х рр. ХІХ – 30-х рр. ХХ ст.: ІСТОРІОГРАФІЯ

У статті виокремлено та проаналізовано низку історіографічних проблем музейництва Галичини 30-х рр. ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. Зроблено висновок про необхідність підготовки фаховими істориками комплексних досліджень проблеми.

Ключові слова: туристично-краєзнавчий рух, Галичина, музеї, історіографія.

Невід’ємними складниками туристично-краєзнавчого руху в Галичині 30-х рр. ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. виступали музейні установи, які в досліджуваній період не тіль-